

พัฒนาการของเด็กประถมศึกษากับการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา

ผศ.ดร.จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ *

เด็กในระดับประถมศึกษาโดยทั่วไปมีอายุระหว่าง 6 - 12 ปี เป็นวัยที่สนุกสนานมีความกระตือรือร้น ความมั่นคง และความรับผิดชอบ มีการพัฒนาการที่สำคัญ ๆ และมีความพร้อมมากขึ้น สามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและเริ่มสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวกว้างมากขึ้น การเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เปรียบเสมือนก้าวแรกที่ยิ่งใหญ่ของเด็กที่จะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในโลกกว้าง เช่น เป็นการเริ่มออกจากบ้านเป็นครั้งแรกแทนการใช้เวลาทั้งหมดเล่นที่บ้าน การเข้าโรงเรียนเป็นการเผชิญสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เป็นการก้าวเข้าสู่โลกของผู้ใหญ่ เด็กได้ใช้ชีวิตอยู่ในกลุ่มแทนที่จะเป็นตัวแทนความสนใจทั้งหมดของบ้าน เด็กจะรู้จักการแบ่งปันการให้ความสนใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น ยอมรับนับถือในความถูกต้องและยอมรับผู้อื่น ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นี้ เด็กจะมีความพร้อมด้านสติปัญญามากขึ้น ในอายุ 6 ปีโดยทั่ว ๆ ไปเด็กจะเริ่มเรียนอ่าน เรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรมได้ดี เข้าใจการแบ่งหมวดหมู่ การนับ เวลา และเงิน ในชั้นที่สูงขึ้นเด็กจะมีพัฒนาการด้านสติปัญญา ร่างกาย สังคม และอารมณ์มากขึ้นตามลำดับ เด็กเริ่มจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมนอกบ้าน จะมีโลกเป็นของตนเองและโลกที่ร่วมกับเพื่อนรุ่นเดียวกันในด้านของภาษาที่ใช้

---

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาพลศึกษาและสันทนาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด และอื่น ๆ การเจริญของเด็กถนัดมือขวา และอีก 10 เปอร์เซ็นต์ถนัดมือซ้าย การใช้สายตาทำได้ดีเมื่ออายุ 8 ปีขึ้นไป การเจริญเติบโตของขนาดของสมองช้า ขนาดของกระโหลกศีรษะจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักตลอดระยะในวัยนี้ เติบโตและพัฒนาการทางด้านของร่างกาย ทักษะ กลไก สติปัญญา อารมณ์และสังคม จะมีอิทธิพลต่อกันและเกี่ยวพันกัน พัฒนาการด้านหนึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ และพัฒนาการทุก ๆ ด้านเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาการโดยรวมของเด็ก

พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กในวัยประถมศึกษา การเจริญเติบโตของร่างกายจะช้าลง โดยเฉพาะจากอายุ 8 ปีไปจนถึงระยะสุดท้ายของวัยนี้ ที่เป็นเช่นนี้จะช่วยให้เด็กได้เคยชินกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในด้านต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามส่วนสูงและน้ำหนักจะเพิ่มขึ้นอย่างคงที่และสม่ำเสมอ ซึ่งแตกต่างจากวัยก่อนเข้าเรียนที่น้ำหนัก และส่วนสูงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กในวัยประถมศึกษาจะมีความสูงประมาณ 42 - 62 นิ้ว และน้ำหนักประมาณ 17 - 48 กิโลกรัม ความสูงเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้นปีละ 2 - 3 นิ้ว และน้ำหนักจะเพิ่มขึ้นปีละ 1 - 3 กิโลกรัม

ความแตกต่างของรูปแบบการเจริญเติบโตของเด็กหญิงและเด็กชายในวัยประถมศึกษา นี้จะมีน้อย ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายจะมีแขนและขาที่ยาวขึ้นมากกว่าความยาวของลำตัว เด็กชายมีแนวโน้มว่ามีแขน ขา ยาวและสูงกว่าเด็กหญิง ส่วนเด็กหญิงมีแนวโน้มว่ามีสะโพกและต้นขาที่ใหญ่กว่า ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กหญิงมีข้อจำกัดในการวิ่งมากกว่าเด็กชาย อย่างไรก็ตามเด็กหญิงจะพัฒนาด้านร่างกายมากกว่าเด็กชายประมาณ 1 - 2 ปี เด็กหญิงเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงอายุ 11 ปี และในช่วงอายุ 13 ปี เด็กชายในวัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่นร่างกายจะสูงและหนาขึ้น การพัฒนาของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ๆ จะเห็นได้ชัดกว่ากล้ามเนื้อมัดเล็ก ๆ มวลสารของกล้ามเนื้อจะเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอประมาณหนึ่งในสี่ส่วนของน้ำหนักของร่างกาย ในช่วงสุดท้ายของวัยเด็กเมื่ออายุได้ 12 ปี เด็กจะมีจำนวนกล้ามเนื้อเพิ่มเป็นสองเท่าเมื่อมีอายุ 6 ปี เพื่อให้ร่างกายพร้อมที่จะ

เข้าร่วมเล่นกีฬาและฝึกหนักได้ มีการเรียนรู้อย่างรวดเร็วในเรื่องของเกมและกีฬา เด็กหญิงจะเข้าสู่ช่วงของวัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย แต่เด็กชายจะตามทันในช่วงอายุ 14 ปี และจะพัฒนาไปเร็วกว่าเด็กหญิง

หัวใจจะเจริญเติบโตช้ามากในช่วงอายุ 4 - 10 ปี โดยเฉพาะราวอายุ 7 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับหัวใจเจริญเติบโตของร่างกายส่วนอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามหัวใจและปอดจะเจริญเติบโตเป็นสัดส่วนกับการเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อและกระดูกตลอดระยะวัยประถมศึกษา อัตราการเต้นของชีพจรและอัตราเร็วในการหายใจจะค่อย ๆ ลดลง เมื่อเด็กอายุประมาณ 9 ปีอัตราการเต้นของชีพจรจะวัดได้ประมาณนาทิละ 90 ครั้งหรือมากกว่า อัตราการหายใจเฉลี่ยประมาณนาทิละ 20 ครั้ง เด็กในวัยนี้มีลักษณะที่เหนื่อยง่ายแต่หายใจเร็ว เมื่ออายุประมาณ 12 ปีอัตราการเต้นของชีพจรจะอยู่ระหว่าง 80 - 90 ครั้งต่อนาที และอัตราเร็วในการหายใจจะอยู่ระหว่าง 15 - 20 ครั้งต่อนาที ดังนั้นเด็กอายุระหว่าง 9 - 12 ปี จึงมีความทนทานของระบบไหลเวียนโลหิตมากขึ้น เด็กหญิงที่เข้าสู่วัยรุ่นอาจจะเหนื่อยเร็วกว่าเด็กอื่น ๆ ส่วนใหญ่ 90 เปอร์เซ็นต์

ผลจากการสำรวจสมรรถภาพทางกายของเด็กวัยประถมศึกษาส่วนใหญ่พบว่าเด็กชายจะมีความแข็งแรงมากกว่าเด็กหญิงเล็กน้อย ที่เป็นเช่นนี้ไม่ได้เกิดจากความแตกต่างของระบบกล้ามเนื้อ แต่เป็นผลจากองค์ประกอบทางด้านสังคม (Kirchner, 1985 : 14) จะเห็นว่าเด็กชายมักเข้าร่วมในกิจกรรมที่หนัก ขณะที่เด็กหญิงไม่กระตือรือร้นในการเข้าร่วมเล่น เด็กหญิงจะสนใจในเรื่องของความสวยงาม เย็บปักถักร้อย เป็นต้น แต่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจึงเห็นความแตกต่างชัดเจน เด็กหญิงจะมีกล้ามเนื้อน้อยกว่าแต่มีไขมันในร่างกายมากกว่า

กระดูกของเด็กนักเรียนประถมศึกษามีการเจริญเติบโตทั้งด้านความยาว ความกว้าง และส่วนประกอบทั่ว ๆ ไป กระดูกยาว เช่น กระดูกแขนท่อนบน (Humerus) และกระดูกขาท่อนบน (Femur) จะมีศูนย์กลางการเจริญเติบโตอยู่ส่วนกลางของกระดูกเรียกว่า ไดอะฟิสิส (Diaphysis) และอยู่ส่วนปลายของกระดูกทั้งสองด้านเรียกว่า อีพิฟิสิส (Epiphysis) การเจริญเติบโตจะเริ่มจากส่วนกลางของกระดูกไปยังส่วนปลายทั้งสองข้าง และจากส่วนปลายทั้งสองข้างไปยังส่วนกลางของกระดูกเช่นกัน ถ้าเมื่อใดก็ตามที่กระดูกทั้งส่วนกลางและส่วนปลายเจริญมาบรรจบกันก็จะทำให้กระดูกเปลี่ยนไปเป็นกระดูกแข็ง (Solid Bone) หมายความว่า กระดูกพัฒนาไปอย่างสมบูรณ์

ในวัยประถมศึกษาอยู่ในช่วงที่กระดูกกำลังพัฒนาไปเป็นกระดูกแข็งที่สมบูรณ์ จึงทำให้เด็กในวัยนี้มีกระดูกที่อ่อนและยืดหยุ่น การจัดกิจกรรมควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ต้องปะทะอย่างรุนแรง เช่น ฟุตบอล หรือการฝึกยกน้ำหนักที่มากเกินไป จะทำให้กระดูกแตกหรือหัก เกิดการบาดเจ็บได้ มีรายงานการวิจัย (Demura and Others, 1991 : 278 - 287) ที่สนับสนุนว่าการออกกำลังกายเป็นสิ่งจำเป็น ช่วยให้กระดูกเจริญเติบโตในวัยเริ่มแรกของเด็ก

พัฒนาการทางด้านกลไกของร่างกาย

ความสามารถในการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน เริ่มในระยะแรกของวัยนี้ เช่น ความสามารถในการกระโดดแบบควมบ้า การกระโดดแยกเท้าในอากาศ การปีนป่าย เป็นต้น ความสามารถในการทรงตัว การเคลื่อนไหวแบบอยู่กับที่ และการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่จะดีขึ้นด้วย มีการพัฒนาอย่างดีในเรื่องของทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการเล่นเพื่อความสำเร็จ แต่ปฏิกิริยาตอบสนองค่อนข้างจะช้า ในระยะเริ่มต้นของวัยนี้การทำงานประสานกันระหว่างตาและมือ ตาและเท้า จะเป็นไปอย่างลำบาก และพัฒนาดีขึ้นตามลำดับ ในระยะสุดท้ายเด็กจึงหันไปสนใจการเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อฝึกให้ตา มือ และเท้าทำงานประสานกันได้ดียิ่งขึ้น

วัยนี้เป็นช่วงเชื่อมต่อของความสามารถในการเคลื่อนไหวพื้นฐานกับพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวในการเล่นและทักษะทางด้านกีฬาต่าง ๆ ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเต็มไปด้วยพลังกำลัง แต่กล้ามเนื้อมีความทนทานน้อยและเหนียวง่าย ซึ่งการฝึกฝนจะช่วยได้มาก

ความสามารถด้านการรับรู้ต่าง ๆ จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะระบบกลไกของประสาท จึงทำให้เด็กวัยนี้สามารถปฏิบัติทักษะต่าง ๆ ที่ซับซ้อนได้ เช่น การตีลูกบอลจะพัฒนาไปตามอายุและการฝึกหัด อีกทั้งขึ้นอยู่กับความสามารถของการรับรู้ของการมองเห็นปฏิกิริยาตอบสนองการเคลื่อนไหว และกลไกทางประสาททำงานร่วมกัน ในวัยประถมศึกษาจึงเป็นช่วงที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะพัฒนาไปให้ถึงจุดสูงสุดในเรื่องของแบบแผนการเจริญเติบโตของวุฒิภาวะด้านต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการฝึกหัด ถ้าในวัยนี้ไม่มีโอกาสที่จะฝึกหัดและการกระตุ้นให้กำลังใจ จะทำให้เด็กขาดการแสดงด้านกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่ต้องใช้ทักษะซึ่งจะมีผลถึงวัยผู้ใหญ่ด้วยการจัดกิจกรรมพลศึกษาสำหรับเด็กประถมศึกษา ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงจะร่วมเล่นด้วยกันได้

เพราะไม่มีความแตกต่างในเรื่องน้ำหนักส่วนสูงและการพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากนัก อีกทั้งยังเป็นวัยที่มีประสาทรับรู้ได้ดีอีกด้วย จากรายงานการวิจัย (Johnson, 1962 : 94; Seefeldt and Reuschlein, 1976 : 762) พบว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงเพียงเล็กน้อยในช่วงประถมศึกษา แต่ความสามารถด้านทักษะต่าง ๆ ของเด็กชายทุกระดับชั้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6) จะมีมากกว่าเด็กหญิง ยกเว้นการเล่นโลดโผนที่ต้องใช้การทรงตัว เด็กจะชอบฝึกหัดหรือทำกิจกรรมที่ตนเองทำได้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ครูจำเป็นต้องหากิจกรรมที่ทำหยาให้การพัฒนาทักษะทางกลไกในระดับชั้นประถมศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อายุระหว่าง 6-8 ปี ในระดับอนุบาลเด็กต้องการการฝึกเพื่อพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐาน ทั้งทักษะการเคลื่อนไหวแบบอยู่กับที่ เช่น การยืดตัว การหดตัว การหมุน การผลัก การดึง การห้อยโหน การกลับตัว การโยกตัว เป็นต้น ทักษะการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่ เช่น การเดิน การวิ่ง การกระโดดแยกเท้า การกระโดดเท้าเดียว การกระโดดเท้าคู่ เป็นต้น และการประยุกต์ทักษะการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่แบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะได้ทักษะใหม่ ๆ เกิดขึ้นเช่น การสไลด์ (การก้าวเท้าหนึ่งไปด้านข้างและก้าวอีกเท้าหนึ่งตาม) การควมบ้า การเปลี่ยนทิศทาง การม้วนตัว การเคลื่อนที่แล้วหยุดกระทันหัน เป็นต้น

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เด็กยังต้องการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐานอยู่ แต่จะเพิ่มจินตนาการในการเคลื่อนไหว เช่น สมมติว่าเด็กเป็นช้าง ให้เด็กจินตนาการว่าช้างจะเคลื่อนไหวอย่างไร หรือถ้าเป็นนก จะเคลื่อนไหวหรือมีลักษณะอย่างไร เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมพลศึกษาจะต้องเน้นการเคลื่อนไหวโดยอาศัยจินตนาการ นอกจากนี้เด็กจะเริ่มพัฒนาทักษะการขว้าง การตี การรับ และพัฒนาทักษะอื่น ๆ จากเกมที่เด็ก ๆ ร่วมกันเล่น ครูต้องคอยแนะนำและจัดองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กได้ฝึกหัดการเคลื่อนไหวพื้นฐานเหล่านี้

ขั้นที่ 2 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 อายุระหว่าง 9 - 10 ปี เด็กจะมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวพื้นฐาน และจะพัฒนาการเคลื่อนไหวให้ซับซ้อนและยากขึ้นในรูปแบบต่างกันไป เช่น การวิ่งแล้วหยุดกระโดด การรับแล้วขว้าง การนอนแล้วม้วนตัว เป็นต้น

การเคลื่อนไหวทั้งหมดจะพัฒนา และมีความสวยงามมากขึ้น เด็กจะพัฒนาด้านความเร็วและความแม่นยำด้วย เนื่องจากเด็กมีการพัฒนากล้ามเนื้อที่ใหญ่และแข็งแรงขึ้น ทักษะเกี่ยวกับการใช้มือพัฒนาขึ้น การทรงตัว และการควบคุมร่างกายพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด มีการพัฒนาด้านการรับรู้และสติปัญญาควบคู่ไปด้วย

ขั้นที่ 3 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 อายุระหว่าง 11-12 ปี เด็กจะพัฒนาในด้านการเคลื่อนไหวเฉพาะอย่างและทักษะกีฬาบางอย่าง เช่น ทักษะการเดินร่ำ ทักษะการกระโดดไกล ทักษะการส่งลูกบาสเกตบอล การทำสะพานโค้ง เป็นต้น กิจกรรมประเภทเกม การเดินร่ำ และยิมนาสติกส์ จะเหมาะกับเด็กในวัยนี้

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

เด็กในวัยเริ่มแรกของประถมศึกษาจะมีช่วงความสนใจสั้นมาก แต่จะเพิ่มระยะความสนใจขึ้นตามระดับอายุ ถึงอย่างไรก็ตามเด็กในวัยนี้ก็ยังคงให้ความสนใจในกิจกรรมที่กินเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ได้บ้าง มีความกระตือรือร้นสูงที่จะเรียนรู้และทำให้ผู้ใหญ่ประทับใจ แต่ยังต้องการความช่วยเหลือ และคำแนะนำในการตัดสินใจ มีความสนใจอยากรู้อยากเห็น โดยจะเห็นได้จากการที่เด็กมักจะถามอยู่เสมอว่า "ทำไม" เด็กจะมีจินตนาการที่ดี มีการแสดงออกอย่างมากในด้านการคิดสร้างสรรค์ แต่ในเรื่องของสามัญสำนึกจะค่อย ๆ พัฒนาไปจนถึงระยะสุดท้ายของวัยนี้ เด็กเริ่มให้ความสนใจในเพลง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เกมที่ใช้จังหวะดนตรี และกิจกรรมยิมนาสติกส์ แต่เด็กยังไม่มีความสามารถในการคิดสิ่งที่เป็นนามธรรม จะคิดเป็นรูปธรรมและสามารถสร้างสถานการณ์ได้ในระยะเริ่มต้นของวัยนี้ ในระยะสุดท้ายของวัยเด็กความคิดจะเป็นนามธรรมมากขึ้นตามลำดับ การสอนเกี่ยวกับคุณธรรมสามารถสอดแทรกได้ในขณะนี้ นอกจากนี้แล้วเด็กยังรู้จักใช้เหตุผลในการอธิบายและมีความรับผิดชอบมากขึ้น แต่ยังคงหลงลืมบ่อยครั้ง

พรพนี ข.เจนจิต (2528 : 141, 146) ได้ให้ข้อคิดว่า ในการสอนนั้นสามารถสอดแทรกจริยธรรมให้เด็กได้ เพราะเด็กในวัย 6 - 9 ปี จะเข้าใจในความคิดรวบยอดของความหมายของคำว่า "ผิด" และ "ถูก" แต่ควรให้เด็กได้มีการอธิบายและให้เด็กได้ยอมรับหลักการของเพื่อนส่วนใหญ่

เด็กประถมศึกษาส่วนใหญ่จะตั้งความหวังในการทำงานสูง และต้องการทำงานให้ได้ผลสมบูรณ์ที่สุด จะพบบ่อยครั้งว่าถ้าเด็กไม่สามารถทำได้ตามที่หวัง เด็กจะเกิดความรู้สึกผิดหวังและเสียใจ จึงจำเป็นที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมทางพลศึกษาที่ง่าย ๆ ให้ก่อน แล้วจึงเพิ่มความยากขึ้นตามลำดับ เพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจ เด็กจะรู้ความสามารถของตนเองและมีโอกาสได้ประสบผลสำเร็จ

การพัฒนาทางด้านภาษาจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว เด็กเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะช่วงอายุ 7 ปี การที่เด็กรู้คำศัพท์อย่างกว้างขวางจะทำให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้กว้าง สามารถคิดและแก้ไขปัญหาได้ มีจินตนาการสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการได้อ่านมาก ทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่วนพัฒนาการต่าง ๆ ทางสติปัญญาที่เห็นได้จากเด็กในวัยนี้ คือ เด็กเริ่มมีแนวคิดของตนเองมากขึ้น และรู้จักนำแนวคิดนั้นออกมาใช้ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองมีความรับผิดชอบ รู้จักใช้เหตุผล และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความอยากรู้ อยากเห็น เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เร็วขึ้น ทำให้เด็กสนใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มมากกว่าจะทำตามลำพัง (จันทมาศ ชื่นบุญ และคณะ, 2515 : 190 - 193)

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของปิอาเจท์ (Piaget) (พรณี ข.เจนจิต, 2528 : 87 - 90 ; Logsdon and Others, 1984 : 27) นักจิตวิทยาชาวสวิส ที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเด็ก และเป็นเจ้าของทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ถูกกล่าวอ้างถึงมากที่สุด ปิอาเจท์ได้แบ่งช่วงพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ระยะได้แก่ Sensorimotor Stage (อายุ 0 - 2 ปี) Preoperational Stage (อายุ 2 - 7 ปี) Concrete Operational Stage (อายุ 7 - 11 ปี) และ Formal Operation Stage (อายุ 11 - 15 ปี) จะเห็นได้ว่าเด็กประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระยะ Concrete Operational Stage และ Formal Operational Stage

Concrete Operational Stage (อายุ 7 - 11 ปี) เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่สามารถใช้สมองคิดอย่างมีเหตุผล แต่ยังไม่สามารถคิดเป็นนามธรรมได้ เด็กจะคิดเป็นรูปธรรมหรือจากประสบการณ์จริง สามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความคงตัวของสิ่งต่าง ๆ เช่น ของแข็งหรือของเหลวจำนวนหนึ่ง แม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างไปก็ยังคงมีน้ำหนักและปริมาตรเท่าเดิม เด็กมีความสามารถในการคิดย้อนกลับ การที่เด็กมีความเข้าใจเรื่องความคงตัวของสิ่งต่าง ๆ และการคิดย้อนกลับ เป็นเพราะในวัยนี้แทนที่เด็กจะมองอะไรเพียงลักษณะเดียวเหมือนเมื่อตอนเด็ก ๆ เด็กจะ

สามารถมองวัตถุได้ถึง 2 ลักษณะในเวลาเดียวกัน คือ สามารถคิดถึงขนาดและน้ำหนักหรือขนาดและปริมาตรไปพร้อม ๆ กันสามารถที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนย่อยส่วนรวม มีความเข้าใจเกี่ยวกับการแบ่งหมู่และการจัดหมู่ โดยมีเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นหลัก เด็กสามารถคิดในแง่ของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สามารถแก้ปัญหาโดยการคิดอย่างมีเหตุผลและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสาเหตุและผล แต่ตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดจะพัฒนาไปอย่างช้า ๆ และเป็นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนต่อเนื่องกัน ในระยะสุดท้ายของช่วงนี้เด็กสามารถใช้กระบวนการแก้ปัญหาได้เฉพาะกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม

Formal Operational Stage (อายุ 11 - 15 ปี) ในช่วงสุดท้ายนี้เด็กจะมีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจถึงระดับสูงสุด เริ่มที่จะคิดเหมือนผู้ใหญ่ คิดแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและมีระบบ สามารถคิดถึงตัวแปรต่าง ๆ ได้ในเวลาเดียวกัน สามารถนำหลักการไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ สามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่สามารถคิดและมีเหตุผลภายใต้ความเป็นจริงหรือคิดอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นปัจจุบัน แต่ก็พอใจที่จะคิดถึงสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่เป็นามธรรม มีลักษณะการคิดแบบตั้งสมมติฐานสามารถนำประสบการณ์มาใช้ กระบวนการคิดแบบแก้ปัญหาที่แท้จริงจะถูกนำมาใช้ ในวัยนี้

ครูจำเป็นที่จะต้องศึกษาเด็กในชั้นเรียนแต่ละคนว่า พัฒนาการของสติปัญญาอยู่ในระดับใด เพื่อที่จะรู้ถึงความพร้อมในการเรียนรู้ของเด็ก และเพื่อที่จะได้เตรียมหาเทคนิควิธีการมาใช้ในการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพราะบ่อยครั้งที่ครูตั้งความคาดหวังกับเด็กมากเกินไปหรือน้อยเกินไป เช่น การตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ว่า ให้เด็กมีคุณธรรมหรือจริยธรรมในการเล่น หรือให้เด็กรู้จักการใช้กระบวนการแก้ปัญหา เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นี้ เด็กสามารถรู้ได้แค่ความคิดรวบยอดพื้นฐาน เช่น ทำอย่างไรถึงจะทรงตัวอยู่ได้ในการเดินหรือวิ่ง

พัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์

โดยที่เด็กผ่านประสบการณ์ของระยะทารกและระยะก่อนเข้าโรงเรียนมาก่อน เด็กจึงเริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ในระยะที่เด็กอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา เด็กจะมีสังคมกว้างขึ้น เพราะได้

รู้จักบุคคลอื่นเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากบุคคลในครอบครัว การได้ออกจากบ้านมาโรงเรียนมีส่วนทำให้เด็กพัฒนาการและมีประสบการณ์มากขึ้นตามไปด้วย แต่เด็กจะมีปัญหาเรื่องการปรับตัวซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมและบทบาทของครูที่จะให้ความช่วยเหลือ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านสังคมของเด็กจะขึ้นอยู่กับประเภทและจำนวนของวุฒิภาวะที่เขามีประสบการณ์ ถึงแม้ว่าแบบแผนทางสังคมของเด็กจะแตกต่างกันไป แต่ลำดับขั้นของการพัฒนาโดยทั่วไปจะคล้ายกัน ในวัยนี้จะสนใจในเรื่องเดียวกันทั้งเด็กชายและเด็กหญิงในระยะเริ่มต้นของวัย แต่ความสนใจจะค่อย ๆ แตกต่างกันไปในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายเด็กหญิงจะสนใจในเรื่องรูปร่าง ความสวยงาม ดนตรี ละคร เป็นต้น ส่วนเด็กชายจะสนใจในเรื่องของกีฬา การออกกำลังกาย วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 แบบของพฤติกรรมส่วนใหญ่ที่เด็กแสดงออกจะเป็นไปตามใจชอบโดยปราศจากเหตุผลในรูปแบบแตกต่างกันโดยทางหน้าตา ท่าทาง และคำพูด เด็กจะไม่ค่อยยอมรับการแพ้และชนะ จะมีความก้าวร้าว ไม่รู้จักยั้งคิด มีการคุ้ยไม้ ใช้อาวุธ มีการวิพากษ์วิจารณ์ และมีพลังเหลือล้นที่แสดงตอบ ต้องการทำอะไรได้ก่อนคนอื่น ระดับของวุฒิภาวะไม่คงที่เด็กมีวุฒิภาว่น้อยเมื่ออยู่ที่บ้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของบิดามารดาเป็นสำคัญ ในช่วงนี้เด็กยังสนุกสนานที่จะเล่นคนเดียว หรือถ้าร่วมเล่นกับคนอื่นจะเป็นไปในรูปของการเล่นที่ใช้พื้นที่เดียวกับคนอื่นแต่ต่างคนต่างเล่น เพียงแต่ มารวมกลุ่มกันเท่านั้น (Parallel Play) และมักจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เอาแต่ใจตนเองเหมือนเมื่อครั้ง ยังอยู่ชั้นอนุบาล แต่ก็เริ่มสนุกสนานที่จะร่วมเล่นเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 2 หรือ 4 คน สมาชิกจะเปลี่ยนหน้ากันไปเรื่อย กลุ่มในระยะต้นนี้มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มของเด็กในวัยเตาะแตะ จะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อความสนุกสนานและเพื่อความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในสังคมด้วย ไม่มีจุดประสงค์ร่วมของกลุ่มหรือลักษณะของสมาชิกที่มารวมกลุ่มตลอดจนกิจกรรมที่จะกระทำอันเป็นผลมาจากขีดจำกัดทางสติปัญญาของเด็ก แต่อย่างไรก็ดีเด็กจะเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีการแบ่งปันพื้นที่ในการเล่นอุปกรณ์ และพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เรียนรู้ที่จะฟังผู้อื่นนอกเหนือจากครู แต่ความสนใจจะมีช่วงสั้นและยังไม่ค่อยมีบุคลิกภาพที่กระตือรือร้น ดังนั้นการเรียนรู้ควรจะให้ทำกิจกรรมเป็นช่วงสั้น ๆ ทักตะหรือกิจกรรมที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือต้องใช้อุปกรณ์ที่เล็กหรือใหญ่หรือหนักเกินไปจะทำให้เด็กขาดความสนใจและวิตกกังวล เด็กในวัยนี้ต้องการเป็น "ที่หนึ่ง" การจัดการแข่งขันควรเพิ่มความ

วิตกกังวลเล็กน้อย เพื่อที่เด็กจะได้ค้นพบตัวเองและพบความสามารถของตนเอง เด็กจึงมีความพยายามที่จะเอาชนะแรงขับธรรมชาติที่ต้องการให้ตนเองเป็นผู้ชนะเป็นที่หนึ่งนั้น ในทางตรงข้ามอาจจะทำให้เด็กมีนิสัยทางสังคมที่ไม่ดี เช่น ทำให้รู้จัก การโกง การพุดปิด การแก้ตัว การทำท่ายความสามารถของเด็กแต่ละคนทำได้โดยการตั้งเป้าหมายธรรมดา ๆ และต้องมีการประเมินผลอยู่เสมอ เด็กในวัยนี้สามารถทำงานที่มอบหมายให้ได้ด้วยตนเองหรือด้วยความช่วยเหลือแนะนำจากครู เกมและการเล่นแบบผลัดที่มีการแบ่งกลุ่มแข่งขันเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กในวัยนี้ (Schurr, 1980 : 20) เพราะหลังจากอายุ 6 ปีไปแล้วเด็กจะมีการปรับตัวและต้องการได้รับการยอมรับเข้าหมู่คณะมากขึ้น เมื่อมีการลงโทษในกลุ่มก็ยินดีรับการลงโทษสำหรับตนเองและกลุ่ม ในวัยประถมศึกษาตอนต้นนี้จะไม่มีการแบ่งแยกในเรื่อง สีผิว ชาติ และศาสนา

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคมดีขึ้น มีสังคมกว้างขึ้น มีเพื่อนมากขึ้น รู้จักควบคุมอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่ต้องการของเพื่อน เริ่มตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับบุคคลอื่นจะพูดถึงเรื่องของคนอื่นมากกว่าเรื่องของตนเองจะชอบเล่นกับบุคคลมากกว่าเล่นกับวัตถุ และชอบการอยู่หรือเล่นเป็นกลุ่มมากกว่าอยู่หรือเล่นตามลำพัง เด็กหญิงและเด็กชายยังร่วมเล่นกิจกรรมในชั้นเรียนด้วยกันตามปกติ การจัดกิจกรรมให้เด็กทำงานเป็นกลุ่มโดยอิสระยังสามารถทำได้ แต่พอถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เด็กจะเกิดความรู้สึกแบ่งพวกเป็นเด็กชาย เด็กหญิง

เด็กในวัยนี้จะเลิกกลัวในสิ่งที่ไม่มีตัวตน สัตว์ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่จะกลัวกลัวการไม่มีเพื่อน กลัวเรียนไม่ดี กลัวอันตรายที่จะเกิดกับครอบครัว คือกลัวในสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการให้คนอื่นพอใจและยอมรับ เช่น อยากให้ครูรักตนคนเดียว จึงพยายามเอาใจครูโดยการคอยรับใช้และปรนนิบัติ แต่ก็อ่อนไหวต่อคำเยาะเย้ยหรือติเตียน ครูจึงต้องให้กำลังใจและคำชมเชย ตลอดจนแสดงความรักต่อเด็กไม่เฉพาะคนใดคนหนึ่งเท่านั้น การทะเลาะวิวาทจะเป็นการใช้วาจามากกว่าร่างกาย เนื่องจากพัฒนาการทางร่างกายยังไม่พัฒนาเต็มที่ (สมพร สุทัศนีย์, 2525 : 42 - 43)

เด็กในวัยนี้เริ่มสนใจในการมีทักษะที่ดี โดยการพยายามฝึกหัดทุ่มเทเพื่อให้มีทักษะ เด็กสนใจเล่นเกมที่กฎกติกาที่แน่นอน สามารถทำงานหรือร่วมเล่นกับคนอื่นหลายคนได้ การประสบผลสำเร็จของกลุ่มเริ่มมีความสำคัญต่อเด็ก การเล่นเกมที่เป็นทีมจะช่วยให้เด็กได้ใช้ทักษะในวิถีทางต่าง ๆ ที่ตื่นเต้น และเป็นโอกาสที่จะได้ใช้เทคนิควิธีในการเล่น ถ้ากิจกรรมที่ครูจัดให้ไม่ท้าทายเด็ก จะรู้สึกเบื่อและจะสร้างพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ภูมิหลังของทักษะและประสบการณ์จะทำให้เด็กมีรากฐานที่ดีในการใช้ประสบการณ์มาแก้ไขปัญหามีความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมเป็นต้นว่า เกมนำการเดินรำพื้นเมือง ซึ่งมีจังหวะที่ยากขึ้น มีรายละเอียดมากขึ้น สร้างความสัมพันธ์กันในกลุ่มของผู้เดิน และมีช่วงเวลาการเดินนาน จะเหมาะกับเด็กในวัยนี้ ในการเล่นเกมจะยึดมั่นในเรื่องของความยุติธรรม การทำตามกฎระเบียบ เด็กในวัยนี้จะไม่รู้จักผ่อนปรนหรือลุ่มลุ่มด้วยกัน กฎเกณฑ์ระยะเวลาความสนใจในการเล่น จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความอดทนที่ยาวนานของทีมเป็นหลัก เด็กมีความพร้อมที่จะแข่งขัน ต้องการการเสี่ยงภัยและความท้าทาย แต่การทำลายจะต้องตั้งอยู่ในความมีเหตุผลและสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ บางครั้งเด็กต้องการเรียนรู้คุณค่าของการทำงานหนักเพื่อให้บรรลุซึ่งชัยชนะ การได้ชัยชนะที่ไม่ใช้ความพยายามเลย จะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่มีทัศนคติที่ไม่จริงจังต่อการแข่งขัน เด็กควรจะได้รับประสบการณ์ของการชนะและการแพ้เท่า ๆ กัน หรือหนักไปทางชัยชนะ (Schurr, 1980 : 21) ฮิลการ์ด (Hilgard, 1984 : 407) มีความเห็นที่ตรงข้าม โดยเขาเชื่อว่า "ความอดทนต่อการล้มเหลวเป็นการสอนที่ดีที่สุดจะเป็นเบื้องหลังความสำเร็จ ซึ่งจะชดเชยวัย ประสบการณ์ที่ล้มเหลว"

ในขั้นที่สูงขึ้น เด็กจะลดการแสดงออกทางอารมณ์โผงผางมาเป็นการรู้จักใช้เหตุผลมากขึ้น การควบคุมทางอารมณ์ดีขึ้น ทั้งด้านส่วนตัวและในสถานการณ์ที่เป็นกลุ่ม เด็กหญิงและเด็กชายเริ่มสนใจแตกต่างกัน บางครั้งความคิดเห็นอาจจะไม่ตรงกันถึงขนาดโต้เถียงกันอย่างรุนแรง จะมีการแข่งขันกันในเรื่องเพศทั้งทางด้านการเรียนและกีฬา ถึงแม้ว่าทั้งสองเพศจะทำกิจกรรมร่วมกันในชั้นเรียน แต่ก็ปรากฏว่ามีการแยกกลุ่มเป็นกลุ่มของเด็กชายและกลุ่มของเด็กหญิงกลุ่ม (Gang) เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับเด็กในวัยนี้ เด็กจะเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ และจะยอมรับข้อตกลง และกติกาของกลุ่มได้เป็นอย่างดีด้วยความซื่อสัตย์ จะมีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมากันเองภายในกลุ่มความต้องการที่จะร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ มีมากมายจนเป็น

ลักษณะเด่นของวัยเด็กตอนปลาย (จันทมาศ ชื่นบุญ และคณะ, 2515 : 108) เพื่อนในกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อเด็กมาก เด็กต้องการเด่นในหมู่เพื่อนฝูง จึงมักทำตามเพื่อนมากกว่าทำตามครูหรือบิดามารดา การเป็นผู้นำ การมีความสามารถทางกีฬาสูง คุณสมบัติเหล่านี้จะทำให้เด็กถูกเลือกเป็นหัวหน้ากลุ่ม เด็กเรียนรู้ว่าการแสดงออกลักษณะใดจึงจะเป็นที่ยอมรับของสังคม รู้จักควบคุมอารมณ์ จะระมัดระวังตนไม่ทำให้ผู้อื่นกระเทือนจิตใจ แต่เด็กในวัยนี้จะแสดงความโกรธมากกว่าวัยเด็กตอนต้น เพราะเด็กต้องการอิสระมากขึ้น เมื่อโกรธแล้วเด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทะเลาะหาเรื่องไม่พูดด้วย ความโกรธมักจะเกิดจากการถูกขัดใจจากบิดามารดาจากครูหรือจากเพื่อน ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะแสดงออกทางการประจานให้อาย ชัดคอ ดุถูก เป็นต้น

ความกลัวในเด็กวัยนี้จะน้อยลง เพราะเด็กมีเหตุผลและรู้ข้อเท็จจริงมากขึ้น แต่จะมีความกลัวชนิดใหม่ (Imaginary Fear) เกิดขึ้น เช่น กลัวทำเป็น กลัวว่าตนจะแตกต่างจากคนอื่น หรือเรียกอีกนัยหนึ่งได้ว่า "ความวิตกกังวล" ก็เป็นได้ ความอยากรู้อยากเห็นจะน้อยกว่าวัยที่ผ่านมา อาจจะเป็นเพราะว่าเด็กได้รู้ได้เห็นแล้วก็เป็นที่เรียบร้อย เด็กวัยนี้ไม่ชอบการแข่งขัน ไม่ชอบการเปรียบเทียบ ต้องการทำให้เข้ากับคนอื่นได้ จึงต้องการยอมรับในสิ่งที่ตนทำไป ต้องการคำชมเชยและการยกย่อง เพราะเป็นการทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นคง เนื่องจากเด็กวัยระหว่าง 10 - 13 ปี มีระดับวุฒิภาวะที่ไม่เท่ากัน มีอัตราการเจริญเติบโตแตกต่างกัน เด็กหญิงจะโตเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 1 - 2 ปี จึงเป็นสาเหตุให้เด็กมีอาการแปรปรวนได้ง่าย เด็กจะมีความวิตกกังวล มีความขัดแย้งในใจระหว่างการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ แต่ยังไม่กล้าทิ้งวัยเด็ก การเปลี่ยนแปลงของรูปร่าง โดยเฉพาะในเด็กที่เจริญเติบโตมากกว่าเด็กอื่นในวัยเดียวกัน จะทำให้มีปัญหาทางอารมณ์มาก เด็กจะเริ่มสนใจความแตกต่างในเรื่องเพศ

เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อศึกษาพัฒนาการทางสังคมแล้วพบว่า เด็กในวัยนี้ต้องการความเด่น เพื่อให้เพื่อนฝูงยอมรับ แต่ในทางกลับกันในแง่ของพัฒนาการด้านอารมณ์โดยแท้จริงแล้วเด็กจะไม่ต้องเด่นกว่าผู้อื่น แต่ก็ไม่ชอบด้อยกว่าผู้อื่นเช่นกัน เพราะจะทำให้เข้ากับคนอื่นได้ยาก

เด็กในวัยนี้จะเจริญเติบโตและพัฒนาการไปในทุก ๆ ด้าน ความตั้งใจสูงขึ้น ความสนใจในการฝึกหัดก็เพิ่มขึ้น เด็กสนใจที่จะเล่นกีฬาเก่ง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูง สนใจกีฬาที่เล่นเป็นทีม เกมหรือกีฬาที่มีกฎกติกามากขึ้น และรู้จักที่จะใช้เทคนิคในการเล่นมากขึ้น เด็กต้องการ

ที่จะคิดค้นเกมการเล่นขึ้นมาเอง เด็กจะมีความรับผิดชอบในการเรียน การตัดสินใจ การตั้งเป้าหมาย และปฏิบัติตามนั้นอย่างอิสระ อีกทั้งยังสนใจทำงานเป็นกลุ่ม และจะทำงานหนักในการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือในกิจกรรมที่กลุ่มตั้งขึ้น องค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีบทบาทอย่างยิ่งต่อความสนใจและความสำเร็จในการกีฬาของเด็ก ในบางสังคมหรือบางศาสนาเด็กหญิงและเด็กชายจะถูกแยกจากกันในการเล่น การจัดการเรียนการสอนในเรื่องของทักษะ การให้ความรู้และเทคนิคต่าง ๆ ควรจัดให้เหมือนกันทั้งสองเพศ อาจจะมีการแบ่งกลุ่มแข่งขันระหว่างกลุ่มเด็กชายและกลุ่มเด็กหญิง ครูจะต้องระวังในเรื่องการเล่นที่รุนแรง และการปะทะ ระวังอย่าให้เด็กชายที่แข็งแรงกว่ามีความก้าวร้าวกว่าเป็นผู้เล่นแต่ฝ่ายเดียว ทำให้เด็กหญิงไม่ได้เล่นเต็มที่ เด็กหญิงจะแสดงความสนใจในเกมกีฬาที่หนักทุกชนิด เหมือนกับเด็กผู้ชาย แต่ครูควรให้คำปรึกษาแนะนำดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กหญิงส่วนมากเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬากายใน การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียนหรือเป็นสมาชิกสโมสรกีฬา ในระยะต่อมาเด็กหญิงจะมีความสนใจในความเป็นเพศหญิงของตนเองมากขึ้น มีแนวโน้มว่าเด็กหญิงจะเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาน้อยลงและจะหันไปสนใจเกี่ยวกับรูปร่างและกิจกรรมการเต้นรำเพื่อเข้าสังคมแทน

ทฤษฎีพัฒนาการของนักจิตวิทยา

โรเบิร์ต ฮาวิกเฮอร์ส (Robert Havighurst) (Gallahue, 1987 : 33 - 35) มีความคิดรวบยอดว่า การได้รับความสำเร็จจากงานพัฒนาการ (Development Tasks) ซึ่งหมายถึง งานที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาในวัยต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลเป็นกระบวนการพัฒนาการในแต่ละวัย โดยอาศัยพื้นฐานทางสรีรวิทยา วัฒนธรรมและจิตวิทยา เช่น ในวัยเด็ก เด็กเรียนรู้ที่จะเดิน รับประทานอาหาร พูด รู้จักการทรงตัว เรียนรู้ ที่จะปรับตัวเข้ากับเพื่อนรุ่นเดียวกัน สร้างสัมพันธ์อันดีและเหมาะสมกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ เป็นต้น เมื่อถึงวัยผู้ใหญ่ก็จะมี การเลือกคู่ครอง การประกอบอาชีพ รู้จักหน้าที่ของพลเมืองดี รู้จักการอบรมเลี้ยงดูลูก ในวัยกลางคนจะรู้จักสร้างหลักฐานฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว การเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อสังคม เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับคูชีวิต สังคม หรือการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จนถึงวัยชราที่จะต้องมีความสามารถในการปรับตัวตามสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย ปรับตัวกับการที่จะต้อง

เกษียณอายุ การตายของคู่ครอง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นงานพัฒนาการในขั้นต่าง ๆ ของชีวิต ถ้าประสบผลสำเร็จในงานพัฒนาการแต่ละขั้นของชีวิต ก็จะนำมาซึ่งความสุข และนำไปสู่ความสำเร็จในงานพัฒนาการขั้นสูงต่อไป แต่ถ้าหากประสบความล้มเหลวก็จะทำให้ไม่มีความสุข ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม และจะประสบความยากลำบากในงานพัฒนาการระยะต่อมา

ฮาวิกเฮอร์ต เชื่อว่าการดำรงชีวิตคือการเรียนรู้ และการเจริญเติบโตก็คือการเรียนรู้ ดังนั้นการพัฒนาการในความหมายของฮาวิก เฮอร์ต จึงหมายถึงกระบวนการของการเรียนรู้วิถีทางของผู้ใดผู้หนึ่งตลอดชีวิต ในแต่ละระดับของการพัฒนาการในเด็กนั้น เด็กจะเผชิญกับความต้องการของสังคมใหม่ ความต้องการเหล่านี้หรืออาจจะเรียกว่า งาน เกิดจากสาเหตุดังนี้ คือ

1. งานที่เกิดจากการมีวุฒิภาวะทางด้านร่างกาย เช่น การเรียนรู้ที่จะเดิน พุด และเข้ากับเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกันได้ ซึ่งถือว่าเป็นงานวุฒิภาวะขั้นพื้นฐาน
2. งานที่เกิดจากแรงกดดันของวัฒนธรรมในสังคม เช่น การเรียนรู้ที่จะอ่านและเรียนรู้ที่จะเป็นประชาชนที่มีความรับผิดชอบ
3. งานที่เกิดจากตนเองซึ่งเกิดจากคุณลักษณะที่บรรลุมวุฒิภาวะ และคุณค่าของแต่ละคน แรงกระตุ้นเฉพาะของแต่ละคน

ฮาวิกเฮอร์ต ได้เสนองานประจำวัยของมนุษย์ในแต่ละวัย ทฤษฎีของเขามีความสำคัญต่อนักการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะบอกถึงว่าเมื่อใดร่างกายจึงจะมีความพร้อม เมื่อใดสังคมจึงจะต้องการ และเมื่อใดตัวเองถึงจะพร้อมในการรับงานนั้น ดังนั้นครูจึงสามารถที่จะกำหนดเวลาได้ว่างานระดับใด เหมาะสมกับการพัฒนาในระดับใด ซึ่งระดับของความพร้อมนี้ได้รับอิทธิพลมาจากความสัมพันธ์ในด้านสรีรวิทยา วัฒนธรรม และจิตวิทยา

ฮาวิกเฮอร์ต แบ่งระยะของพัฒนาการเป็น 6 ระยะ ได้แก่ วัยเด็ก และวัยเด็กตอนต้น (อายุ แรกเกิด - 5 ปี) วัยเด็กตอนกลาง (อายุ 6 - 12 ปี) วัยรุ่นตอนต้นและตอนปลาย (อายุ 13 - 18 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 19 - 29 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (อายุ 30 - 60 ปี) และวัยชรา (อายุ 61 ปี - มากกว่า) ในบทเรียนนี้จะกล่าวถึงเฉพาะวัยเด็กตอนกลาง (อายุ 6 - 12 ปี) ซึ่งเป็นวัยที่อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา

พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง (อายุ 6 - 12 ปี) ตามความคิดเห็นของฮาวิกเฮอร์ตส์ มีดังนี้

1. เรียนรู้ทักษะทางด้านร่างกายซึ่งจำเป็นสำหรับการเล่นเกมต่าง ๆ
2. สร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเอง
3. เรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อนฝูงที่มีอายุรุ่นเดียวกัน
4. เรียนรู้บทบาททางเพศที่เหมาะสม
5. พัฒนากล้ามเนื้อพื้นฐานต่าง ๆ ในการอ่าน เขียน และคำนวณ
6. พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
7. พัฒนาเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม จรรยา และค่านิยม
8. สามารถช่วยเหลือตนเองได้
9. พัฒนาทัศนคติที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

พรณี ข.เจนจิต (2528 : 138 - 147) แบ่งงานพัฒนาการของเด็กระดับประถม ซึ่งเกี่ยวกับงานพัฒนาการด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ไว้ดังนี้

1. งานพัฒนาการของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 : อายุ 6 - 9 ปี)

- 1.1 ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของตนเอง
- 1.2 ปรับและพัฒนาทักษะทางร่างกายให้สอดคล้องสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหว

การเล่น และเกมต่าง ๆ

- 1.3 เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ของตนเอง
- 1.4 ยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และกติกาต่าง ๆ
- 1.5 ยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่ม
- 1.6 เข้าใจสิทธิของผู้อื่น
- 1.7 พัฒนาทักษะที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ การอ่าน การเขียน และการคำนวณ
- 1.8 ยอมรับในความถนัดของตน

2. งานพัฒนาการของเด็กประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 :
อายุ 9 - 12 ปี)

- 2.1 เรียนรู้การปรับตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- 2.2 เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับกลุ่ม
- 2.3 เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างเพศและบทบาททางสังคมที่เหมาะสมกับเพศ
- 2.4 พัฒนาความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ
- 2.5 เรียนรู้ในการยอมรับข้อขัดแย้งต่าง ๆ จากผู้อื่นที่เหนือกว่า
- 2.6 มีความเพียรพยายามในการเรียนให้สำเร็จ
- 2.7 พยายามทำงานด้วยตนเองโดยปราศจากคำแนะนำจากครู
- 2.8 ใฝ่ใจในการหาความรู้ใหม่
- 2.9 พัฒนาความสนใจของตัวเองอยู่เสมอ

ในฐานะที่เป็นครูผู้สอนพลศึกษา ครูจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงลำดับขั้นการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ รู้ความต้องการและความสนใจของเด็กในวัยประถมศึกษา เพื่อที่จะได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประสบการณ์ที่จะส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาไปตามศักยภาพสูงสุด การเปลี่ยนแปลงด้านสรีระและทักษะกลไกไม่ใช่หัวใจสำคัญของการเลือกกิจกรรมหรือเลือกวิธีสอน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับการจินตนาการของตัวเด็กเอง ช่วงของความสนใจแรงจูงใจ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมซึ่งเกี่ยวพันกับการเห็นความสำคัญของกลุ่มหรือหมู่พวก การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์การรู้จักควบคุมตนเอง เข้าใจความรู้สึกของตนเอง ความขัดแย้งในระหว่างการเจริญเติบโต เหล่านี้ทั้งหมดต่างเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดโปรแกรมพลศึกษาเช่นกัน เด็กควรจะได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีครูคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือวางแผนเป็นขั้นตอนด้วยความระมัดระวัง ระลึกไว้เสมอว่า เด็กวัยประถมศึกษาต้องการเวลาและคำแนะนำในการพัฒนาไปตามลำดับขั้น ถ้าเด็กประสบผลสำเร็จ ก็จะส่งผลถึงอนาคตในวันข้างหน้าด้วย

บรรณานุกรม

- จันทมาศ ชื่นบุญ และ คณะ. 2515. จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การขยายและการซื้อ
แห่งประเทศไทย.
- ชูศรี สนิทประชากร. 2522. การประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : วัชรการพิมพ์.
- พรณี ข.เจนจิต. 2528. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สมพร สุทัศน์ย์. 2525. การประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Demura, S. and Other. 1991. "Physical Characteristics in Well Trained
Young Swimmers". Japanese Journal of Physical Fitness Sports Medicine.
40 (1991) : 278 - 287.
- Hilgard, E.R. 1984. Theories of Learning. New York : Appleton - Century - Crofts.
- Gallahue, D.L. 1987. Developmental Physical Education for Today's Elementary
School Children. New York : Macmillan.
- Johnson, R.D. 1962. "Measurement of Achievement in Fundamental Skills of Elementary
School Children". Research Quarterly. 33. (March 1962) : 94.
- Kirchher, G. 1985. Physical Education for Elementary School Children. Iowa : Wm.
C. Brown.
- Logsdon, B. J. and Other. 1984. Physical Education for Children : A Focus on the
Teaching Process. Philadelphia : Lea and Febiger.
- Seefeldt, V. and P. Reuschlein. 1976. "Relationship between Grade, Sex, and Motor
Performance in Young Children". Research Quarterly. 47 (December 1976) : 726.
- Schurr, E.L. 1980. Movement Experiences for Children. N.J. : Prentice - Hall.